

Justícia nevyhnutne potrebuje výraznú pozitívnu autoritu

Elena Berthotyová

Revolúcia v roku 1989 bola pre mnohých silným impulzom prebúdžajúcim nádej prísľubu hodnotnejšieho života, v ktorom by po dlhých rokoch totality a neslobody konečne zavládla spravodlivosť. Nepochybne verejnosť ju právom očakávala od jej nositeľov - sudcov. Prieskumy verejnej mienky naznačujú, že justícia tieto očakávania nenaplnila. Verejnosť justícii nedôveruje.

Je potrebné zmeniť systém?

Počas transformačného obdobia bolo na Slovensku uskutočnených viacero dôležitých reforiem súdnictva, s cieľom zefektívnenia súdneho manažmentu, zvýšenia transparentnosti a otvorenosti justície. Sudcovia získali nezávislosť a celoživotnú definitívu. Po parlamentných voľbách v roku 1998 došlo k spolupráci medzi výkonnou mocou a súdnou mocou, ktorá vyústila do prijatia zákona o sudcoch. V nadväznosti naň sa v rokoch 2001 až 2006 uskutočnila reforma súdnictva. Jej hlavnými prvkami bol vznik Súdnej rady SR a regionálnych sudcovských rád ako samosprávnych orgánov súdov. Súdna rada SR získala rozsiahle právomoci v súvislosti s výberom, služobným postupom a odvolávaním predstaviteľov súdov (predsedov), vzdelávaním a školením budúcich sudcov, ako aj v disciplinárnych konaniach.

Dá sa povedať, že systém bol nastavený štandardne. Verejnosť však justícii nedôveruje. Prečo?

V roku 2006 sa problém korupcie, klientelizmu a porušovania morálky od roku 1989 prebojoval na 3. miesto v rebríčku spoločenskej naliehavosti (zdroj: IVO). Súdny dlhodobo trpia chronickým deficitom dôvery občanov. Posledné prieskumy verejnej mienky (FOCUS z apríla 2013) hovoria o tom, že až 70 % respondentov nedôveruje súdom. Viac ako polovica respondentov (58%) vyjadrila názor, že predseda Najvyššieho súdu SR, Štefan Harabin prispieva k nedôveryhodnosti súdnictva.

Síce žiadne prieskumy neskúmajú názor respondentov na to, či za nedôverou v justíciu je aj zle nastavený súdny systém, ale domnievam sa, že chyba nebude v systéme, ale v osobách, ktoré ho reprezentujú.

Dokonca môžeme mať výhrady k výsledkom verejných prieskumov, pretože nie sú skutočným odrazom stavu justície, ale nepochybne sú obrazom, aký si o nás vytvára verejnosť nielen na základe vlastných skúseností a medializovaných káuz, ale najmä cez obraz, ktorý sa jej dostáva vďaka prezentácii jej najvyšších predstaviteľov.

Napriek takto negatívne vnímanému obrazu justície verejnosťou, som presvedčená, že justícia je v lepšej kondícii a má veľkú šancu o tom presvedčiť aj verejnosť.

Ako?

Najskôr sa musíme pozrieť na príčiny nedôvery. Verejnosť od sudcov očakáva, že budú nielen múdri, uvážliví, ale aj odvážni, s pevným charakterom a s hlbokým zmyslom pre spravodlivosť.

Nemyslím si, že sudcom tieto vlastnosti chýbajú pri rozhodovaní v súdnych sporoch. Svedčí o tom množstvo presvedčivých právoplatných rozhodnutí súdov, ktoré však nie sú verejnosti známe. Mnohé z nich významne ovplyvňujú právo a jeho prostredníctvom celú spoločnosť. Treba si uvedomiť, že jedno nepresvedčivé medializované rozhodnutie dokáže zatieniť stovky aj tisícky spravodlivých a presvedčivých rozhodnutí. Oceňovanie judikátu roka je prvým krokom k tomu, aby verejnosť mohla spoznať to najlepšie z jej produkcie vrátane autorov prelomových rozhodnutí a myšlienok.

Väčšina slovenských sudcov však v ostatnom čase nedisponovala dostatkom odvahy razantne sa ohradiť voči nevhodným výrokom predsedu najvyššieho súdu, ktorými kriminalizoval niektorých sudcov ústavného súdu a dehonestoval svojich oponentov. Zvolili si cestu mlčania aj pri šikanózných disciplinárnych konaniach voči sudcom- kritikom vnútorných pomerov v justícii. Sudcovia akoby zabudli na to, že ich poslaním má byť uplatňovanie spravodlivosti nie len v talári, a to bez ohľadu na utrpenie a straty, s ktorými sa môžu stretnúť.

Ale priznám sa, že mám pochopenie pre tých, ktorí mlčali.... zo strachu. Verejnosť si vie len ťažko prestaviť, čím si musel za ostatných päť rokov prejsť sudca, ktorý nemlčal. Naopak sudcovia boli a sú svedkami toho, ako sú ich kolegovia kritickí

k pomerom justície trestaní za iný názor, a to nie len cez mašinériu disciplinárnych konaní.

Naviac, keď sa sudcovia dočkali od politikov odpovede na otvorený list z roku 2009, (ktorým upozornili na zneužívanie disciplinárnych konaní na potrestanie a zastrašenie kritikov vnútorných pomerov), že sudcovia „začali vojnu proti svojmu predsedovi, len „len aby prekryli to, že majú slabé pracovné výkony“, nemožno sa čudovať, že rady tých, ktorí nemlčali sa napriek nespokojnosti nerozširovali.

Naopak sudcovia sa vedia nahlas vyjadriť, keď ide o ich platy a vedeli sa zomknúť pri podávaní hromadných diskriminačných žalobách proti štátu. Hlas sudcov nie je zreteľne počuť, pokiaľ ide o budovanie dobrej povesti justície. Čelní predstavitelia justície dlhodobo odmietajú hovoriť o etických problémoch a prešľapoch niektorých sudcov na verejnosti, odmietali hovoriť o potrebe prijatia nového etického kódexu s tým, že etiku máme mať v sebe.

Keď k tomu pridáme dĺžku konania, niektoré nezrozumiteľné a nepresvedčivé rozhodnutia, nemôžeme sa čudovať, že verejnosť nám dáva v prieskumom jasnú odpoveď- nedôveruje nám.

Ale ako vrátiť justícii stratenú dôveru?

Justíciu netreba reformovať cez zmenu ústavy alebo zákonov, ako sa nás snažia presvedčiť politici. Justícia potrebuje zmeny na tých najvyšších postoch- na čele najvyššieho súdu a Súdnej rady, ale tie sa bez podpory politikov neudejú.

Justícia nevyhnutne potrebuje výraznú pozitívnu autoritu, ktorá vytvorí priestor na prijímanie opatrení, ktoré spriechodnia a uvedú do života to, čo od nás verejnosť právom očakáva. Zákonnosť a spravodlivosť v presvedčivej podobe, ale aj na mravný cit. Verejnosť justícii začne dôverovať vtedy, keď si získa dôveru jej najvyšší reprezentant, ktorý bude schopný s pokorou a sebareflexiou prijať kritický hlas zvnútra justície ale aj z vonku a ktorý bude nízku dôveru verejnosti považovať za ohrozenie nezávislosti justície. Justícia má šancu na zmenu.